

MEMORANDWM GAN LYWODRAETH CYNULLIAD CYMRU

Y GYFRAITH GYFANSODDIADOL: DATGANOLI, CYMRU

Gorchymyn Cynulliad Cenedlaethol Cymru (Cymhwysedd Deddfwriaethol) (Yr Iaith Gymraeg) 2009

Cynnig ar gyfer Gorchymyn Cymhwysedd Deddfwriaethol ynglŷn â'r Gymraeg

Rhagarweiniad

1. Mae'r Memorandwm hwn wedi'i baratoi a'i osod gerbron yn unol â Rheol Sefydlog (RhS) 22.14. Mae'n gosod y cefndir i'r darpariaethau yn y cynnig amgaeedig gan y llywodraeth am Orchymyn Cymhwysedd Deddfwriaethol a fyddai'n rhoi cymhwysedd deddfwriaethol ychwanegol i Gynulliad Cenedlaethol Cymru. Fe'i gosodir gerbron yn unol â RhS 22.13 ac mae'n esbonio cwmpas y pŵer y gwneir cais amdano.
2. Ceir cyd-destun cyfansoddiadol y cais hwn yn Neddf Llywodraeth Cymru 2006 ("Deddf 2006") a pholisi Llywodraeth y DU. Dangosodd Papur Gwyn Llywodraeth y DU, "Trefn Lywodraethu Well i Gymru", a gyhoeddwyd ym mis Mehefin 2005 ymrwymiad Llywodraeth y DU i wella pwerau deddfwriaethol Cynulliad Cenedlaethol Cymru fel sefydliad a etholwyd yn ddemocrataidd gyda'i weithdrefnau craffu manwl ei hun.
3. Mae adran 95 o Ddeddf 2006 yn rhoi pŵer i'w Mawrhydi, drwy Orchymyn yn y Cyfrin Gyngor, i roi'r cymhwysedd i Gynulliad Cenedlaethol Cymru ddeddfu drwy Fesur Cynulliad ar faterion penodedig. Caniateir i'r materion hyn gael eu hychwanegu at Feysydd o fewn Atodlen 5 i Ddeddf 2006. Caiff Mesurau Cynulliad wneud unrhyw ddarpariaeth y gellid ei gwneud drwy Ddeddf Seneddol (ac felly gallant addasu deddfwriaeth sy'n bodoli eisoes a gwneud darpariaeth newydd), o ran materion, yn ddarostyngedig i'r terfynau y darperir ar eu cyfer yn Rhan 3 o Ddeddf 2006. Cyfeirir at

Orchymyn yn y Cyfrin Gyngor o dan Adran 95 o Ddeddf 2006 fel Gorchymyn Cymhwysedd Deddfwriaethol ("GCD") yn y memorandwm hwn.

4. Caniateir i faterion gael eu mewnosod yn y meysydd sydd wedi'u cynnwys yn Atodlen 5 i Ddeddf 2006, naill ai drwy Ddeddf Seneddol neu GCD, a gymeradwywyd gan y Cynulliad a dau Dŷ'r Senedd. Mae'r ail lwybr yn galluogi'r Cynulliad i gychwyn y broses ar gyfer rhoi cymhwysedd o'r fath, drwy GCD.
5. Byddai'r GCD arfaethedig yn rhoi cymhwysedd deddfwriaethol ychwanegol i'r Cynulliad, ym maes y Gymraeg (maes 20 o fewn Atodlen 5 i Ddeddf 2006). [Yn gysylltiedig wrth Atodiad A mae copi o Atodlen 5 sy'n dangos y cymhwysedd deddfwriaethol y mae'r Cynulliad wedi'i gaffael hyd yn hyn a thrwy ba fecanwaith y cafodd ei roi].
6. Bydd pwerau deddfwriaethol newydd ynghylch y 'materion' penodedig yn galluogi Llywodraeth y Cynulliad, Aelodau'r Cynulliad a Phwyllgorau'r Cynulliad i ddwyn cynigion gerbron ar gyfer deddfwriaeth, ar ffurf Mesurau. Bydd y Mesurau hyn yn destun craffu trylwyr a chymeradwyaeth gan y Cynulliad.

Y cefndir

7. Mae'r Gymraeg yn un o'r nodweddion sy'n hynodi trefnadaeth ddiwylliannol y DU ac mae ei hymlediad neu ei dirywiad yn effeithio ar fywydau pob dydd siaradwyr Cymraeg yng Nghymru. Yn ôl cyfrifiad 2001 mae bron 600,000 o bobl bellach yn siarad ac yn defnyddio'r iaith. Mae hyn yn golygu bod cynnydd bach ar y ffigurau blaenorol ar ôl mwy na chanrif o ddirywiad. Er hynny, er bod yr iaith wedi bod drwy gyfnod tebyg i adfywiad dros y blynyddoedd diweddar, mae ei chynaliadwyedd fel iaith fyw yn ein cymunedau yn dal o dan fygythiad. Derbynnir yn gyffredinol fod y camau sy'n cael eu cymryd gan asiantaethau cyhoeddus, preifat a gwirfoddol – ynghyd â thwf addysg drwy gyfrwng y Gymraeg – yn gallu chwarae rhan allweddol i sicrhau ei lles a'i bywioldeb. Diben yr GCD arfaethedig yw sicrhau y bydd gan Gynulliad Cenedlaethol Cymru y cymhwysedd deddfwriaethol angenrheidiol o ran y Gymraeg i'w gwneud yn bosibl adeiladu ar sylfaen y camau hyn yn y dyfodol.
8. Yng Nghynllun Gweithredu Cenedlaethol Llywodraeth Cynulliad Cymru ar gyfer Cymru Ddwyeithog, *Iaith Pawb* 2003, dywedodd Llywodraeth y Cynulliad ei bod am i Gymru fod yn genedl wirioneddol ddwyeithog. Nid oedd hyn wedi'i ddiffinio i awgrymu y dylai pawb yng Nghymru allu siarad Cymraeg a Saesneg. Fe'i diffiniwyd fel gwlad lle gall pobl ddewis byw eu bywydau drwy gyfrwng y Gymraeg neu'r Saesneg, a lle mae presenoldeb y ddwy iaith yn ffynhonnell balchder a chryfder sy'n weladwy a chlywadwy. Adlewyrchodd *Iaith Pawb* yr hyn a fu'n bolisi gan lywodraethau olynol - ar lefel Cymru ac ar lefel y DU - i gefnogi a hyrwyddo'r defnydd ar yr iaith ym

mhob agwedd ar fywyd yng Nghymru. Mae cwmpas yr GCD arfaethedig yn adlewyrchu'r dull hwn o weithredu er mwyn sicrhau y gall yr iaith barhau i fod yn rhan amlwg a byw o fywydau pob dydd pobl.

9. Mae Llywodraeth Cynulliad Cymru yn cydnabod hefyd y gall aelodau o'r cyhoedd yng Nghymru wynebu anghysondebau ac anawsterau o hyd wrth geisio defnyddio gwasanaethau drwy gyfrwng y Gymraeg. Mewn llawer o feysydd mae'r mecanweithiau ar gyfer cyflenwi gwasanaethau i'r cyhoedd wedi newid ers 1993. Nid yw'r fframwaith a osodwyd gan Ddeddf yr Iaith Gymraeg 1993 yn ei gwneud yn bosibl i'r newidiadau hyn gael eu cymryd i ystyriaeth mewn ffordd gyson. Byddai cymhwysedd deddfwriaethol mewn perthynas â hybu a hwyluso'r defnydd ar y Gymraeg yng Nghymru yn galluogi'r Cynulliad i ddiweddarau'r fframwaith deddfwriaethol a darparu sail gyson ar gyfer gwella mynediad at wasanaethau drwy gyfrwng y Gymraeg.

Y fframwaith deddfwriaethol cyfredol

10. Mae llywodraethau olynol y DU wedi cydnabod bod gan ddeddfwriaeth ran i'w chwarae yn y broses o hybu a hwyluso'r defnydd ar y Gymraeg. Rhoes Deddf Llysoedd Cymru 1942 hawliau cyfyngedig i unrhyw barti neu dyst i ddefnyddio'r Gymraeg mewn llysoedd yng Nghymru lle byddai person fel arall o dan anfantais am mai'r Gymraeg oedd yr iaith naturiol iddo ei defnyddio i gyfathrebu. Rhoes Deddf yr Iaith Gymraeg 1967 hawl absoliwt i unrhyw barti, tyst neu berson arall i ddefnyddio'r Gymraeg yn y llysoedd (ar yr amod bod hysbysiad yn cael ei roi ymlaen llaw), a phŵer hefyd i Weinidogion ragnodi fersiynau Cymraeg neu ddwyieithog o ffurflenni statudol.
11. Y statudau mwyaf diweddar a sylweddol o ran yr iaith yw Deddf yr Iaith Gymraeg 1993 ("Deddf 1993") a Deddf 2006 (sy'n cynnwys adrannau sy'n ymwneud â'r defnydd o'r Gymraeg gan y Cynulliad, Comisiwn y Cynulliad a Llywodraeth Cynulliad Cymru).
12. Mae Deddf 1993 wedi'i seilio ar ddwy egwyddor - yr angen i hybu a hwyluso'r defnydd ar y Gymraeg a thrin y Gymraeg a'r Saesneg ar y sail eu bod yn gyfartal.
13. Sefydlodd Deddf 1993 Fwrdd yr Iaith Gymraeg (a ddaeth yn ddiweddarach yn Gorff a Noddir gan Lywodraeth y Cynulliad), y mae swyddogaeth hybu a hwyluso'r defnydd o'r Gymraeg wedi'i rhoi iddo.
14. Mae Deddf 1993 hefyd yn rhestru categorïau penodol o gyrrff yn gyrrff cyhoeddus y gellir gosod gofyniad arnynt i lunio cynlluniau iaith Gymraeg. Mae'n rhoi i Weinidogion Cymru bŵer i ychwanegu 'personau' pellach at y rhestr drwy Orchymyn, pan fo'n ymddangos iddynt bod y personau hynny yn cyd-fynd â'r meini prawf yn Neddf 1993.

Llywodraeth sy'n canolbwyntio ar y dinesydd

15. Llwyddwyd i wneud llawer o dan nawdd Deddf 1993 ond mae digon o le ar ôl i wella'r fframwaith deddfwriaethol y mae asiantaethau cyhoeddus yn gweithio odano ac i egluro wrth siaradwyr Cymraeg ba lefel o wasanaeth y gallant ddisgwyl ei chael. Mae hyn yn cydymffurfio'n agos iawn ag ymrwymiad Llywodraeth Cynulliad Cymru i fodel gwella gwasanaethau cyhoeddus sydd wedi'i ganolbwyntio ar y dinesydd. Yn sgil yr argymhellion yn Adolygiad Sir Jeremy Beecham o Gyflenwi Gwasanaethau Lleol (2006), mae Llywodraeth Cynulliad Cymru'n buddsoddi mewn rhaglen weithredu i gyflenwi gwasanaethau cyhoeddus sy'n effeithlon, effeithiol ac wedi'u canolbwyntio ar y dinesydd. Mae cytundeb clymbleidiol *Cymru'n Un* yn gosod y Llywodraeth dan ymrwymiad i sefydlu strategaeth i wella gwasanaethau cyhoeddus yn barhaus drwy Raglen Gwella Gwasanaethau Cyhoeddus. Mae ymateb i anghenion penodol dinasyddion Cymraeg eu hiaith yn rhan annatod o'r rhaglen hon.

Yr angen am newid ac ymrwymadau Cymru'n Un

16. Yn Neddf 1993 - ac yn benodol pŵer Bwrdd yr Iaith Gymraeg i'w gwneud yn ofynnol i gyrrff cyhoeddus lunio cynlluniau iaith Gymraeg - cydnabuwyd i bob pwrpas bod heriau penodol ynghlwm wrth gyflenwi'r lefel briodol o wasanaethau drwy gyfrwng y Gymraeg pan fo dim ond 20% o'r boblogaeth yn siarad Cymraeg ac mae'r gyfran honno'n amrywio o dros 80% i lai na 10% o un ardal awdurdod lleol i un arall. Mae dull cyson o weithredu felly'n golygu cymhwyso'n gyson yr egwyddor o ddarparu'n rhesymol ac yn ymarferol. Mae ymateb i'r heriau hyn yn gofyn bod sefydliadau yn defnyddio eu hadnoddau, gan gynnwys staff sy'n siarad Cymraeg a thechnoleg gwybodaeth a chyfathrebu, yn y ffordd fwyaf effeithiol sy'n bosibl. Er cyflwyno Deddf 1993 mae llawer wedi'i wneud i wella ansawdd y gwasanaethau sy'n cael eu darparu i siaradwyr Cymraeg. Byddai'r GCD arfaethedig yn rhoi cymhwysedd i alluogi'r Cynulliad i ailarchwilio a diweddarau'r fframwaith deddfwriaethol a sefydlwyd gan Ddeddf 1993 i fynd i'r afael â diffygion penodol sydd wedi dod i'r amlwg yn y cyfamser.
17. Byddai'r cymhwysedd a geisir o dan yr GCD arfaethedig, er enghraifft, yn caniatáu i'r Cynulliad ddeddfu i sicrhau mwy o eglurder i ddinasyddion o ran y categorïau o gyrrff y gellir ei gwneud yn ofynnol iddynt lunio cynllun iaith Gymraeg.
18. Mae'r angen am fwy o eglurder wedi codi'n rhannol oherwydd newidiadau i strwythur rhai gwasanaethau cyhoeddus allweddol ac yn sgil y ffaith bod mecanweithiau newydd ar gyfer cyflwyno gwasanaethau wedi dod i'r amlwg gyda'r canlyniad bod wyneb cyhoeddus rhai sectorau a gwasanaethau allweddol penodol yn syrthio y tu allan i gwmpas Deddf

1993. Mae gan Weinidogion Cymru bŵer i bennu rhai cyrff o'r tu mewn i'r sectorau hyn o dan Ddeddf 1993, ond nid pob un o'r cyrff hynny. Mae hyn yn creu'r posibilrwydd y bydd amodau anghyson yn y sectorau hyn a diffyg eglurder i'r defnyddiwr am y gwasanaethau y gall eu disgwyl.

19. Mae Deddf 1993 yn rhoi pwerau hefyd i Fwrdd yr Iaith Gymraeg ymchwilio i honiadau bod cyrff cyhoeddus wedi mynd yn groes i'w priod gynlluniau iaith Gymraeg, a chyflwyno adroddiad am ei ymchwiliadau. Er hynny, nid oes darpariaethau y gellir eu gorfodi yn achos methiant i ddarparu gwybodaeth i gefnogi ymchwiliadau.
20. Ymhellach, dim ond un mecanwaith ffurfiol ar gyfer ymchwilio i doriadau o gynlluniau iaith Gymraeg y mae Deddf 1993 yn ei ddarparu ac nid yw'n darparu ar gyfer unrhyw ddewisiadau graddedig. Efallai na fydd un mecanwaith ar gyfer ymchwilio i doriadau mewn perthynas ag ymrwymadau a wnaed mewn cynlluniau iaith Gymraeg yn briodol ym mhob achos, a hwyrach na fydd yn sicrhau'r canlyniadau sy'n iawn i bob defnyddiwr. Mae Gweinidogion Cymru yn credu y dylai trefniadau fod yn hawdd i'w deall ac yn syml i'w gweithredu ac y dylent ganiatáu dulliau priodol a chymesur i ymdrin â chwynion a mynd i'r afael â meysydd sy'n peri pryder.
21. Mae'r cyfrifoldeb am bolisi ar gyfer llawer o'r gwasanaethau cyhoeddus sydd i'w cwmpasu gan yr GCD arfaethedig wedi'i ddatganoli i Weinidogion Cymru. Er hynny, mae'n un o'r egwyddorion allweddol sydd wrth wraidd y cynigion hyn y dylai dinasyddion feddu ar ddealltwriaeth glir o lefel y gwasanaethau drwy gyfrwng y Gymraeg y gallant ddisgwyl eu cael ni waeth beth fo natur y darparydd cyhoeddus. Fel sy'n digwydd ar hyn o bryd, felly, bwriedir y byddai adrannau'r llywodraeth sy'n gyfrifol am wasanaethau nad ydynt wedi'u datganoli yn gwneud cyfraniad hollbwysig. Mae asiantaethau megis Canolfannau Gwaith, Tollau Cartref a Thramor Ei Mawrhydi, a'r Asiantaeth Trwyddedu Gyrwyr a Cherbydau wedi bod ar flaen y gad ym maes datblygu gwasanaethau drwy gyfrwng y Gymraeg hyd yn hyn.
22. Y tu hwnt i fynd i'r afael â'r gwendidau sydd wedi dod i'r amlwg yn y system a sefydlwyd gan Ddeddf 1993, yr oedd *Cymru'n Un*, rhaglen lywodraethu Llywodraeth Cynulliad Cymru, yn cynnwys ymrwymiad i geisio cymhwysedd deddfwriaethol i'w galluogi i ddwyn ymlaen Fesurau Cynulliad i gadarnhau statws swyddogol i'r Gymraeg a'r Saesneg, hawliau ieithyddol ym maes darparu gwasanaethau a sefydlu swydd Comisiynydd Iaith.
23. Ar hyn o bryd mae gan Weinidogion Cymru swyddogaethau mewn perthynas â'r Gymraeg, ond swyddogaethau cyfyngedig yw'r rhain. O dan Ddeddf 1993, mae swyddogaethau Gweinidogion Cymru'n cynnwys pŵer i benodi aelodau o Fwrdd yr Iaith Gymraeg, pŵer i ddyfarnu pan fo Bwrdd yr Iaith Gymraeg a 'chyrff cyhoeddus' yn methu â dod i gytundeb ar faterion sy'n ymwneud â chynlluniau iaith Gymraeg, a'r pŵer i ychwanegu at y rhestr o 'gyrff cyhoeddus' y gall fod yn ofynnol iddynt lunio cynlluniau iaith

Gymraeg. O dan adran 61(k) o Ddeddf 2006, caiff Gweinidogion Cymru wneud unrhyw beth y maent yn barnu'n briodol i gefnogi'r Gymraeg (er nad yw hyn yn ymestyn i gynnig neu wneud deddfwriaeth). Serch hynny, nid oes gan Gynulliad Cenedlaethol Cymru unrhyw gymhwysedd deddfwriaethol i newid y fframwaith deddfwriaethol er mwyn ymateb i anghenion ac amgylchiadau sy'n newid, yn y modd a ragwelwyd yn y rhaglen lywodraethu, *Cymru'n Un*.

Cwmpas

24. Cynigir bod dau fater yn cael eu mewnosod ym Maes 20: Y Gymraeg yn Atodlen 5 i Ddeddf Llywodraeth Cymru 2006 i alluogi'r Cynulliad i ddeddfu ar y materion hyn drwy gyfrwng Mesur Cynulliad.
25. Byddai erthygl 3 o'r GCD arfaethedig yn mewnosod Mater 20.1 newydd ym Maes 20. Byddai'r mater hwn yn adleisio'r egwyddorion sydd wrth wraidd Deddf 1993 ac yn adeiladu ar yr egwyddorion hynny, sef hybu a hwyluso'r defnydd o'r iaith Gymraeg; a thrin y Gymraeg a'r Saesneg ar sail cydraddoldeb. Gallai hyn gynnwys, er enghraifft, marchnata, rhoi cymorth i sefydliadau, datblygu offer TGCh ac yn y blaen o fewn unrhyw sector penodol, gan adleisio ystod y swyddogaethau sy'n cael eu cyflawni ar hyn o bryd gan Fwrdd yr Iaith Gymraeg ac adeiladu ar y swyddogaethau hynny.
26. Nid yw'r mater hwn yn cynnwys defnydd o'r iaith Gymraeg mewn llysoedd. Mae'r swyddogaethau perthnasol sy'n ymwneud â defnyddio'r iaith mewn llysoedd o dan Ddeddf 1993 yn cael eu harfer ar hyn o bryd gan yr Arglwydd Ganghellor, ac nid yw'r GCD arfaethedig yn ceisio cymhwysedd i newid y sefyllfa.
27. Mae mater 20.1 yn egluro, serch hynny, na fyddai gan y Cynulliad ganiatâd i osod dyletswyddau o dan y mater hwn ar bersonau heblaw'r rhai sy'n dod o fewn y categorïau a restrir ym mharagraffau (a) i (i). Byddai'r GCD arfaethedig yn rhoi cymhwysedd, er enghraifft, a fyddai'n caniatáu i'r Cynulliad osod dyletswyddau ar bersonau, sy'n dod o fewn y categorïau hyn, yn ei gwneud yn ofynnol i wasanaethau penodol gael eu darparu'n ddwyieithog i'r cyhoedd yng Nghymru. Byddai darpariaethau sydd wedi'u cynnwys yn adran 94(5) o Ddeddf 2006 yn caniatáu i'r Cynulliad ddarparu rhwymedïau priodol am unrhyw doriad o ddyletswyddau o'r fath, ac nid yw'r GCD arfaethedig yn ceisio ehangu'r darpariaethau hynny mewn unrhyw ffordd.
28. Mae adran 6(1)(o) o Ddeddf yr Iaith Gymraeg 1993 yn rhoi i Weinidogion Cymru ddisgresiwn i bennu'n gyrff cyhoeddus y personau y mae'n ymddangos iddynt eu bod yn bodloni meini prawf sydd wedi'u diffinio. Mae disgresiwn wedi'i ddarparu i Weinidogion Cymru ynglŷn â'r personau a allant ddod yn gymwys i fod yn rhai y byddai'n ofynnol iddynt lunio Cynllun Iaith Gymraeg. Ni fyddai'n bosibl rhoi i'r Cynulliad mewn GCD elfen debyg o ddisgresiwn i benderfynu ar y categorïau o bersonau y gellid

gosod dyletswyddau arnynt drwy Fesur yn y dyfodol gan nad oes modd i'r Cynulliad gael caniatâd mewn GCD i benderfynu ffiniau ei gymhwysedd ei hun. Gan hynny, mae mater 20.1 yn sefydlu categorïau clir o bersonau y bydd y Cynulliad Cenedlaethol yn cael deddfu i osod dyletswyddau mewn cysylltiad â hwy mewn perthynas â'r Gymraeg. Mae'r categorïau o bersonau sydd wedi'u rhestru o dan fater 20.1 wedi'u llunio'n gyfyng i adlewyrchu'r cyrff presennol sy'n dod o fewn cwmpas adran 6(1) o Ddeddf 1993, ynghyd â phersonau o sectorau penodol sy'n disgyn y tu allan i gwmpas Deddf 1993 ar hyn o bryd ond sy'n darparu gwasanaethau cyhoeddus allweddol. Mae'r categorïau, fel y maent wedi'u llunio, yn rhoi cyfle i'r Cynulliad ymdrin â newidiadau seilwaith ac i ddarparu amodau cyfartal mewn sectorau penodedig. Hebddynt byddai'r hyblygrwydd a ganiateir ar hyn o bryd o dan Ddeddf 1993 yn cael ei golli. Pwnc i Fesurau Cynulliad a gynigir yn y dyfodol ac is-ddeddfwriaeth a wneir o dan y Mesurau hynny fydd pennu'r cyrff neu'r personau y gosodir neu y gellir gosod dyletswyddau arnynt.

29. Mae paragraff (a) yn rhoi cymhwysedd i'r Cynulliad ddeddfu drwy Fesur i osod dyletswyddau ar 'awdurdodau cyhoeddus'. Mae'r term 'awdurdodau cyhoeddus' wedi'i ddiffinio i gynnwys pob awdurdod cyhoeddus o fewn ystyr Deddf Hawliau Dynol 1998, a byddai'n cynnwys awdurdodau lleol, byrddau iechyd lleol etc. Mae diffiniad tebyg wedi'i ddefnyddio mewn nifer o statudau'r DU, gan gynnwys Deddf Gwrth-derfysgaeth, Troseddau a Diogelwch 2001, Deddf Newid Hinsawdd ac Ynni Cynaliadwy 2006 a Deddf Cardiau Adnabod 2006, ac mae'r un mecanwaith eisoes wedi'i ddefnyddio hefyd yng Ngorchymyn Cynulliad Cenedlaethol Cymru (Cymhwysedd Deddfwriaethol) (Lles Cymdeithasol a Meysydd Eraill) 2008.
30. Pan fo cyrff cyhoeddus yn allanoli gwaith cyflwyno gwasanaethau i'r cyhoedd, byddai'r Cynulliad yn gallu deddfu o dan baragraff (b) i osod dyletswyddau mewn perthynas â'r Gymraeg ar gontractwyr, ond dim ond mewn perthynas â'r gwasanaethau sy'n cael eu darparu o dan y trefniadau allanoli. Ni allai unrhyw Fesur yn y dyfodol osod dyletswyddau, felly, ynglŷn â'r Gymraeg mewn perthynas ag unrhyw rai o weithgareddau eraill contractiwr (oni fyddant yn dod o dan baragraffau (a) i (i) am resymau eraill).
31. Mae paragraff (b) wedi'i seilio ar y disgrisiwn a roddwyd i'r Ysgrifennydd Gwladol (disgrisiwn sydd bellach wedi'i drosglwyddo i Weinidogion Cymru) o dan baragraff 6(1)(o)(ii) o Ddeddf 1993 i bennu'n gyrrff cyhoeddus bersonau sy'n cyflawni gweithgareddau a wneir o dan gytundeb neu'n unol â threfniadau a wneir gyda chorff cyhoeddus neu weision neu asiantau'r Goron.
32. Byddai paragraff (c) yn rhoi cymhwysedd i'r Cynulliad ddeddfu i osod dyletswyddau mewn perthynas â'r Gymraeg ar gyrrff sydd wedi'u sefydlu

drwy ddeddfiad (er enghraifft, y Gronfa Loteri Fawr, y Comisiwn Etholiadol ac S4C), neu drwy offeryn uchelfreiniol (er enghraifft, Llyfrgell Genedlaethol Cymru, Cyngor Chwaraeon Cymru a'r Cyngor Prydeinig).

33. Byddai paragraff (d) yn rhoi cymhwysedd i'r Cynulliad ddeddfu i osod dyletswyddau ar gyrff y mae swyddogaethau darparu gwasanaethau i'r cyhoedd wedi'u rhoi iddynt neu wedi'u gosod arnynt drwy ddeddfiad. Byddai hyn yn cynnwys, er enghraifft, Comisiwn Brenhinol Henebion Cymru, Llais Defnyddwyr a Buddsoddwyr mewn Pobl y DU.
34. Mae swyddogaethau ('*functions*') yn derm sy'n cael ei ddefnyddio'n helaeth yn Neddf 2006 i gwmpasu pwerau a dyletswyddau. Yr egwyddor y tu ôl i hyn yw mai'r unig bersonau a fyddai'n dod o fewn y cymhwysedd sy'n cael ei gynnig gan baragraff (d) yw'r rhai y mae'r Senedd eisoes wedi rhoi swyddogaethau darparu gwasanaethau i'r cyhoedd iddynt. Dim ond i ddeddfu mewn perthynas â chyrrff neu bersonau a chanddynt swyddogaethau sy'n ymwneud â Chymru y bydd y cymhwysedd yn ymestyn.
35. Byddai paragraff (e) yn rhoi i'r Cynulliad gymhwysedd i ddeddfu i osod gofynion mewn perthynas â'r Gymraeg ar bersonau sy'n darparu gwasanaethau i'r cyhoedd yng Nghymru ac sy'n cael arian cyhoeddus hyd at drothwy, neu uwchlaw trothwy, o £200,000 mewn blwyddyn ariannol, a hwnnw'n swm a ddarparwyd yn uniongyrchol gan y Cynulliad, Gweinidogion Cymru, Senedd y DU, Gweinidogion y Goron neu un neu ragor o sefydliadau'r Cymunedau Ewropeaidd, neu'n anuniongyrchol gan neu oddi wrth y cyrrff hyn (er enghraifft, drwy awdurdodau lleol neu Gyrff a Noddir gan Lywodraeth y Cynulliad). Yr egwyddor sylfaenol ym mhob un o'r achosion hyn yw y dylai personau sy'n cael budd o gronfeydd cyhoeddus sylweddol gymhwyso i gyflawni cyfrifoldebau cyhoeddus. Mae cyrrff sy'n dod o fewn y cymhwysedd a gynigir gan baragraff (e) yn cynnwys y rhai sy'n genedlaethol eu natur, megis Canolfan Mileniwm Cymru, Opera Cenedlaethol Cymru a Gardd Fotaneg Genedlaethol Cymru.
36. Byddai paragraff (e) hefyd yn rhoi cymhwysedd i'r Cynulliad ddeddfu i osod dyletswyddau ar bersonau mewn perthynas â'u gweithgareddau yng Nghymru os ydynt yn cael arian sy'n dod i gyfanswm o £200,000 neu fwy, mewn blwyddyn ariannol, a'r arian hwnnw wedi ei ddarparu yn rhinwedd deddfiad, er enghraifft, y BBC, sy'n cael arian drwy ffioedd trwydded o dan Ddeddf Gyfathrebu 2003.
37. Ni chaiff personau sy'n cael arian yn uniongyrchol neu'n anuniongyrchol gan y Cynulliad Cenedlaethol, Gweinidogion Cymru, Senedd y DU, Gweinidogion y Goron neu unrhyw un o'r sefydliadau Ewropeaidd ar ffurf

- taliad am wasanaethau neu nwyddau a gyflenwyd ganddynt eu cynnwys o dan baragraff (e) am eu bod wedi cael y symiau arian hynny.
38. Mae paragraff (f) yn cynnig rhoi cymhwysedd i'r Cynulliad ddeddfu i osod dyletswyddau ar gyrrff sy'n ymwneud â rheoleiddio proffesiwn neu ddiwydiant, neu gylch arall o weithgaredd y mae ei natur yn debyg i broffesiwn neu ddiwydiant, o ran eu gweithgareddau yng Nghymru. Byddai 'cylch cyffelyb arall o weithgaredd' yn cynnwys, er enghraifft, cyrrff sy'n rheoleiddio gallu aelod o'r cyhoedd i ennill bywoliaeth mewn sector penodol, disgyblaeth benodol neu faes gweithgaredd penodol. Bydd personau neu gyrrff sy'n dod o fewn cymhwysedd y Cynulliad o dan baragraff (f) yn cynnwys cyrrff megis y Cyngor Nyrsio a Bydwreigiaeth , y Cyngor Deintyddol Cyffredinol ac yn y blaen.
39. Byddai paragraff (g) yn galluogi'r Cynulliad i ddeddfu i osod gofynion ynglŷn â'r Gymraeg ar landlordiaid cymdeithasol. Diffinnir 'landlordiaid cymdeithasol' ('*social landlords*') drwy gyfeirio at y diffiniad ym maes 11 y cynigir ei fewnosod yn Atodlen 5 i Ddeddf Llywodraeth Cymru drwy fater 11.1 sydd wedi'i gynnwys yng Ngorchymyn Cynulliad Cenedlaethol Cymru (Cymhwysedd Deddfwriaethol) (Tai) 2009. Mae copi o'r diffiniad wedi'i atodi yn Atodiad B.
40. Byddai paragraff (h) yn galluogi'r Cynulliad i ddeddfu i osod dyletswyddau ar bersonau sy'n darparu i'r cyhoedd yng Nghymru wasanaethau rhestredig penodol, yn ogystal â gwasanaethau cysylltiedig. Mae hyn yn cwmpasu'r gwasanaethau allweddol sy'n cael eu darparu i'r cyhoedd yn ogystal â gwasanaethau cysylltiedig. Mae seilwaith sectorau penodol a newidiadau yn y modd y mae gwasanaethau cyhoeddus wedi'u cyflenwi wedi golygu bod rhai rhannau o sectorau penodol, a'r rheini'n rhannau sy'n wynebu'r cyhoedd, wedi syrthio y tu allan i gwmpas Deddf 1993. Mae'r paragraff hwn wedi'i lunio i roi digon o hyblygrwydd i'r Cynulliad allu deddfu i osod dyletswyddau ar gyrrff, hyd yn oed os bydd rhyngwyneb cyhoeddus gwasanaethau cyhoeddus allweddol yn newid dros amser.
41. Mae'r is-baragraffau ym mharagraff (h) yn rhestru'r gwasanaethau y cynigir eu bod yn dod o fewn cymhwysedd y Cynulliad. Mae'r gwasanaethau hyn yn cynnwys y cyfleustodau (i a ii), gwasanaethau post a swyddfeydd post (iii), gwasanaethau telathrebu (iv), addysg, hyfforddiant neu gyfarwyddyd gyrfaoedd (gan gynnwys gwasanaethau i annog, galluogi neu gynorthwyo pobl i gymryd rhan mewn addysg, hyfforddiant neu gyfarwyddyd gyrfaoedd, megis UCAS, Cyngorau Sgiliau Sector a Gyrfa Cymru) (v), gwasanaethau rheilffyrdd (gan gynnwys cwmnïau cludo teithwyr rheilffyrdd, Network Rail a gwasanaethau ymholiadau a thocynnau rheilffyrdd) (vi), a byrddau arholi (vii).

42. Mae cafeat pwysig mewn perthynas â pharagraff (h) sy'n cynnig cyfyngu cymhwysedd y Cynulliad yn y cyd-destun hwn - dim ond deddfu i osod dyletswyddau ar ddarparwyr gwasanaethau mewn cysylltiad â'r gwasanaethau a grybwyllwyd y byddai'r Cynulliad yn cael ei wneud, ac wedyn ddim ond pan fo'r gwasanaethau hynny'n cael eu cyflenwi yng Nghymru, ac nid mewn cysylltiad â'u swyddogaethau neu eu gweithgareddau eraill (oni fyddant yn dod fel arall o fewn y cymhwysedd a roddwyd i'r Cynulliad gan baragraffau (a) i (g) ac (i)).
43. Yn olaf, byddai paragraff (i) o fater 20.1 yn rhoi cymhwysedd i'r Cynulliad ddeddfu i osod dyletswyddau ar bersonau sy'n gwirfoddoli neu'n ymrwymo i gytundeb i'w gwneud eu hunain yn ddarostyngedig i ofynion o'r fath. Byddai hyn yn darparu bod cyrff yn medru parhau i ddewis ymuno â chynlluniau iaith Gymraeg neu fecanweithiau dilynol, yn yr un modd i raddau helaeth ag y mae cyrff yn dewis ymuno â Buddsoddwyr mewn Pobl a safonau eraill o'r fath.
44. Byddai'r ail fater y cynigir ei fewnosod ym Maes 20 drwy'r GCD (mater 20.2) yn rhoi cymhwysedd i'r Cynulliad ddeddfu mewn perthynas â rhyddid personau sy'n dymuno defnyddio'r Gymraeg i wneud hynny â'i gilydd (gan gynnwys unrhyw gyfyngiadau ar ryddid o'r fath, a allai gynnwys, er enghraifft, cyfyngiadau lechyd a Diogelwch os gellid eu cyfiawnhau). Mae'r amddiffyniad sy'n cael ei gynnig o dan y ddeddfwriaeth gyfredol yn gyfyngedig. Byddai'r mater hwn yn galluogi'r Cynulliad i ddeddfu i ddiogelu rhyddid unigolion i siarad Cymraeg â'i gilydd.
45. Ni fyddai'r mater hwn yn ei gwneud yn ofynnol i gyrff gymryd camau cadarnhaol i hwyluso'r defnydd o'r Gymraeg rhwng unigolion - dim ond i barchu'r rhyddid i ddefnyddio'r iaith.

Effaith darpariaethau eraill yn Neddf 2006

46. Mae angen i effaith yr GCD arfaethedig gael ei hystyried yng nghyd-destun darpariaethau cyfan Deddf 2006.

Terfynau daearyddol unrhyw Fesur Cynulliad

47. Byddai'r GCD arfaethedig yn caniatáu i'r Cynulliad ddeddfu drwy Fesur ynghylch y defnydd ar y Gymraeg yng Nghymru.
48. Byddai erthygl 2 o'r GCD arfaethedig yn sicrhau, pe bai'r Cynulliad o blaid diddymu unrhyw ddarpariaethau yn Neddf 1993, y byddai rychwant unrhyw ddiddymiad o'r fath yr un fath â rychwant y ddarpariaeth wreiddiol. Byddai hyn yn caniatáu i'r Cynulliad diddymu, drwy Fesur, unrhyw ddarpariaeth yn Neddf 1993 y mae ei rychwant yn ymestyn y tu

hwnt i'r cymhwysedd a roddwyd i'r Cynulliad gan Ddeddf 2006 (h.y. pan fo Deddf 1993 yn rhychwantu'r Alban neu Ogledd Iwerddon). Mae'r erthygl hon wedi'i chyfyngu i ddiddymu darpariaethau ac ni fyddai'n caniatáu i unrhyw ddeddfwriaeth 'newydd' gael ei gwneud. Byddai'n ddarostyngedig, beth bynnag, i'r gofynion, sydd wedi'u nodi yn Neddf 2006, ynghylch ceisio cydsyniad yr Ysgrifennydd Gwladol os byddai unrhyw ddiddymiad yn arwain at ddileu neu addasu swyddogaeth sydd gan un o Weinidogion y Goron.

Addasiadau i Ddeddf Llywodraeth Cymru 2006

49. Mae erthygl 4 yn cynnig rhoi cymhwysedd i'r Cynulliad ddeddfu drwy Fesur i ddiwygio adrannau 35(1) a 78 o Ddeddf 2006 a pharagraff 8(3) o Atodlen 2 iddi er mwyn gallu deddfu ynglŷn â'i hun, Gweinidogion Cymru neu Gomisiwn y Cynulliad. Byddai hynny'n caniatáu i'r Cynulliad roi'r cyrff hynny ar yr un telerau â chyrrff cyhoeddus eraill.
50. Mae angen y gallu i ddiwygio'r adrannau hynny er mwyn caniatáu i'r Cynulliad gael yr hyblygrwydd i osgoi cael system amlhaenog yn y dyfodol; y nod yw darparu system sydd mor rhwydd ac effeithiol â phosibl i'r defnyddiwr. Er enghraifft, mae adran 78 yn dweud bod yn rhaid i Weinidogion Cymru fabwysiadu cynllun iaith Gymraeg. Os byddai'r Cynulliad o blaid deddfu i symud i ffwrdd o gynlluniau iaith Gymraeg, yna heb gymhwysedd i ddiwygio adran 78, Gweinidogion Cymru fyddai'r unig bersonau ar ôl a fyddai'n dal i weithredu o dan yr 'hen' system.

Swyddogaethau Gweinidog y Goron

51. Mae Gweinidogion Cymru yn bwriadu ei gwneud yn ofynnol i gyrff y Goron, gan gynnwys Gweinidogion y Goron, gydymffurfio'n fras â'r un dyletswyddau â phob corff cyhoeddus arall, pan fo'r Ysgrifennydd Gwladol yn cydsynio â hynny. Bydd hyn yn gofyn am ddiwygiad cyfyngedig i Ddeddf 2006, o ran Maes 20: y Gymraeg yn unig. Byddai'r diwygiad a gynigir yn caniatáu i'r Cynulliad roi dyletswyddau neu bwerau newydd i Weinidogion y Goron neu eu gosod arnynt, ond dim ond gyda chydsyniad yr Ysgrifennydd Gwladol, ac nid yn y fath fodd ag i beri i Weinidogion y Goron fod yn agored i gael eu cosbi am dramgwyddau troseddol.
52. Ymrwymodd Gweinidogion y Llywodraeth, yn ystod hynt Deddf 1993, i addewid y byddai cyrff y Goron, gan gynnwys Gweinidogion y Goron, yn paratoi cynlluniau iaith Gymraeg. O ganlyniad, er mwyn caniatáu i'r Cynulliad wneud darpariaethau i gymhwyso swyddogaethau yn deg ac yn gyson i bob corff cyhoeddus, byddai Erthygl 5 o'r GCD arfaethedig yn addasu paragraff 7 Rhan 3 o Atodlen 5 i Ddeddf 2006 er mwyn rhoi cymhwysedd i'r Cynulliad ddeddfu i roi dyletswyddau i Weinidogion y

Goron, neu osod dyletswyddau arnynt, mewn perthynas â'r Gymraeg, gyda chydsyniad yr Ysgrifennydd Gwladol.

53. Ar hyn o bryd, mae paragraff 7 Rhan 3 o Atodlen 5 i Ddeddf 2006 yn caniatáu i ddarpariaeth mewn Mesur Cynulliad ddileu neu addasu swyddogaethau Gweinidog y Goron gyda chydsyniad yr Ysgrifennydd Gwladol, ond nid oes unrhyw ddarpariaeth o'r fath yn bodoli i ganiátâu i swyddogaethau gael eu rhoi neu eu gosod. Mae Erthygl 5 o'r GCD arfaethedig yn atgynhyrchu darpariaethau'r paragraff 7 cyfredol mewn is-baragraff 7(2) newydd, er mwyn caniatáu i ddarpariaeth mewn Mesur Cynulliad yn y dyfodol roi swyddogaethau ynghylch y Gymraeg i Weinidogion y Goron neu eu gosod arnynt, gyda chydsyniad yr Ysgrifennydd Gwladol. Mae angen yr Erthygl hon i roi i'r Cynulliad gymhwysedd i allu atal system amlhaenog rhag bodoli yn y dyfodol, a honno'n system lle byddai Gweinidogion y Goron yn darparu lefel o wasanaeth a fyddai'n wahanol i weddill y sector cyhoeddus. Byddai Erthygl 5 yn caniatáu i'r Cynulliad gael hyblygrwydd i allu darparu system gyson a rhwydd ar draws y sector cyhoeddus.
54. Nid yw'r GCD arfaethedig ynddo'i hun yn ceisio addasu na dileu unrhyw swyddogaethau sydd gan Weinidogion y Goron. Yn rhinwedd Rhan 2 a Rhan 3 o Atodlen 5 i Ddeddf 2006, ni chaiff y Cynulliad drwy Fesur newid swyddogaethau un o Weinidogion y Goron heb gydsyniad yr Ysgrifennydd Gwladol. O ran unrhyw gynigion yn y dyfodol a all effeithio ar swyddogaethau Gweinidog y Goron, ymgynghorir ag Adrannau priodol Llywodraeth y DU, a cheisir dod i gytundeb am unrhyw gynigion yn y dyfodol i newid neu addasu'r swyddogaethau hynny.

Y Casgliad

55. Am y rhesymau a amlinellwyd uchod, mae Llywodraeth Cynulliad Cymru yn dymuno cynnig y dylid rhoi cymhwysedd deddfwriaethol i Gynulliad Cenedlaethol Cymru mewn perthynas â'r Gymraeg, yn nhermau'r drafft atodedig o'r GCD arfaethedig.

Ionawr 2009

Atodiad A

Atodlen 5: Mesurau'r Cynulliad: Rhan 1 – Materion

Maes 1: amaethyddiaeth, pysgodfeydd, coedwigaeth a datblygu gwledig

Maes 2: henebion ac adeiladau hanesyddol

Maes 3: diwylliant

Maes 4: datblygu economaidd

Maes 5: addysg a hyfforddiant

Mater 5.1

Darpariaeth am y categorïau o ysgol y caniateir eu cynnal gan awdurdodau addysg lleol.

Mater 5.2

Darpariaeth am sefydlu a chau ysgolion a gynhelir gan awdurdodau addysg lleol, eu newid o'r naill gategori i'r llall a'u newid mewn agweddau eraill.

Mater 5.3

Darpariaeth am dderbyn disgyblion i ysgolion a gynhelir gan awdurdodau addysg lleol.

Mater 5.4

Darpariaeth am y cwricwlwm mewn ysgolion a gynhelir gan awdurdodau addysg lleol.

Mater 5.4A

Rheoleiddio—

(a) ysgolion nas cynhelir gan awdurdodau addysg lleol;

(b) sefydliadau addysgol annibynnol perthnasol.

Mater 5.5

Darpariaeth am fynychu'r ysgol, ymddygiad disgyblion yn yr ysgol, disgyblaeth ysgol a gwahardd disgyblion o'r ysgol (gan gynnwys dyletswyddau rhieni mewn cysylltiad â'r materion hynny).

Mater 5.6

Darpariaeth am wneud trefniadau i ddarparu addysg ar gyfer personau mewn oedran ysgol gorfodol a waharddwyd o ysgolion neu na fyddent am unrhyw reswm arall yn cael addysg addas fel arall.

Mater 5.7

Darpariaeth am yr hawl i gael addysg gynradd, uwchradd a phellach ac i gael hyfforddiant.

Mater 5.8

Darpariaeth am ddarparu gwasanaethau a fwriedir i annog, galluogi neu gynorthwyo pobl-

- (a) i gymryd rhan yn effeithiol mewn addysg neu hyfforddiant,
- (b) i gymryd mantais o gyfleoedd i gael cyflogaeth, neu
- (c) i gymryd rhan yn effeithiol ym mywyd eu cymuned.

Mater 5.9

Darpariaeth am fwyd a diod a ddarperir ym mangre'r ysgol neu a ddarperir ar gyfer plant mewn man lle y cânt eu haddysg neu eu gofal plant.

Mater 5.10

Trefniadau i bersonau deithio i fannau eraill ac o fannau eraill lle y maent yn derbyn addysg neu hyfforddiant.

Mae'r mater hwn yn gymwys i'r canlynol—

- (a) personau sy'n cael addysg feithrin, gynradd, uwchradd neu bellach neu hyfforddiant;
- (b) personau a ddisgrifir ym mater 5.17 sy'n cael addysg uwch.

Mater 5.11

Darparu ar gyfer ac mewn cysylltiad â sicrhau darpariaeth cyfleusterau ar gyfer addysg ôl-16 neu hyfforddiant.

Mater 5.12

Darpariaeth ar gyfer ac mewn cysylltiad â sefydlu a diddymu—

(a) sefydliadau sy'n ymwneud â darparu addysg bellach, a

(b) cyrff sy'n rhedeg y cyfryw sefydliadau,

gan gynnwys yr amgylchiadau pan fydd sefydliad addysgiadol yn dechrau neu yn peidio ag ymwneud â darparu addysg bellach.

Darpariaeth ynghylch—

(a) rhedeg a swyddogaethau'r cyfryw sefydliadau a chyrff sy'n rhedeg y cyfryw sefydliadau;

(b) eiddo, hawliau a rhwymedigaethau'r cyfryw sefydliadau a chyrff sy'n rhedeg y cyfryw sefydliadau;

(c) eiddo a ddelir gan unrhyw berson at ddibenion y cyfryw sefydliad;

(d) llywodraethiant a staff y cyfryw sefydliadau.

Mater 5.13

Darpariaeth ar gyfer ac mewn cysylltiad â sicrhau cydlafurio—

(a) rhwng cyrff sy'n rhedeg sefydliadau sy'n ymwneud â darparu addysg bellach, neu

(b) rhwng un neu ragor o'r cyfryw gyrff a phersonau neu gyrff eraill ac iddynt swyddogaethau sy'n ymwneud ag addysg neu hyfforddiant yng Nghymru,

gan gynnwys, yn benodol, ddarpariaeth ar gyfer ac mewn cysylltiad â sefydlu cyrff at ddiben cyflawni swyddogaethau ar ran un neu ragor o bersonau neu gyrff sydd â rhan mewn trefniadau cydlafurio.

Mater 5.14

Darparu adnoddau ariannol ar gyfer ac mewn cysylltiad â—

(a) addysg neu hyfforddiant a ddarperir gan sefydliadau sy'n ymwneud â darparu addysg bellach;

(b) addysg ôl-16 neu hyfforddiant a ddarperir mewn dull heblaw gan y cyfryw sefydliadau;

(c) gwneud ymchwil sy'n ymwneud ag addysg neu hyfforddiant sy'n dod o fewn paragraff (a) neu (b).

Mater 5.15

Arolygu –

(za) ysgolion;

(zb) sefydliadau addysgol annibynnol perthnasol;

(a) addysg neu hyfforddiant a ddarperir gan sefydliadau sy'n ymwneud â darparu addysg bellach;

(b) addysg neu hyfforddiant cyn-16 neu addysg neu hyfforddiant ôl-16, a ddarperir heblaw gan sefydliadau o fewn paragraffau (za) i (a);

(c) hyfforddi athrawon a chynorthwywyr addysgu arbenigol ar gyfer ysgolion;

(d) gwasanaethau o'r mathau a grybwyllir ym mater 5.8.

Mater 5.16

Darparu cyngor a gwybodaeth mewn cysylltiad ag:

(a) addysg neu hyfforddiant cyn-16;

(b) addysg neu hyfforddiant ôl-16;

(c) hyfforddiant athrawon a chynorthwywyr addysgu arbenigol i ysgolion;

(d) gwasanaethau o'r mathau a grybwyllwyd ym mater 5.8;

a chynnal astudiaethau mewn perthynas â hynny.”

Mater 5.17

Addysg a hyfforddiant ar gyfer—

(a) personau sy'n cael mwy o anhawster i ddysgu na mwyafrif y personau o'r un oed â'r personau hynny;

(b) personau sydd â'r canlynol neu sydd wedi cael y canlynol—

(i) nam corfforol neu feddyliol, neu

(ii) cyflwr iechyd sy'n gwaethygu (megis canser, sglerosis ymledol neu haint HIV) pan fydd mewn cyfnod nad yw'n ymwneud â nam corfforol neu feddyliol.

Mater 5.18

Darparu unrhyw un o'r canlynol i blant neu bersonau ifanc—

- (a) cyfleusterau ar gyfer hyfforddiant cymdeithasol neu gorfforol;
- (b) gweithgareddau addysgol.

Yn y mater hwn mae i "plant" a "personau ifanc" yr un ystyr ag sydd iddynt ym maes 15."

Dehongli'r maes hwn

Yn y maes hwn –

ystyr "addysg feithrin" ("*nursery education*") yw addysg sy'n addas i blant nad ydynt wedi cyrraedd oedran ysgol gorfodol.

"ystyr "addysg neu hyfforddiant cyn-16" ("*pre-16 education or training*") yw addysg neu hyfforddiant sy'n addas at ofynion personau sydd o oedran ysgol gorfodol neu lai."

ystyr "addysg ôl-16"

("post-16 education") yw—

(a) addysg (heblaw addysg uwch) sy'n addas o ofynion personau sydd uwchlaw oedran ysgol gorfodol, a

(b) gweithgaredd amser hamdden wedi ei drefnu sy'n gysylltiedig â'r cyfryw addysg;

ystyr "hyfforddiant ôl-16" ("*post-16 training*") yw—

(a) hyfforddiant sy'n addas i ofynion personau sydd uwchlaw oedran ysgol gorfodol, a

(b) gweithgaredd amser hamdden wedi ei drefnu sy'n gysylltiedig â'r cyfryw hyfforddiant.

ystyr "sefydliad addysgol annibynnol perthnasol" ("*relevant independent educational institution*") yw sefydliad heblaw ysgol sydd—

(a) yn darparu addysg ran-amser i un neu fwy o bersonau o oedran ysgol gorfodol ("myfyrwyr rhan-amser") p'un a yw hefyd yn darparu addysg amser-llawn i unrhyw berson neu beidio, a

(b) a fyddai'n ysgol annibynnol oni bai am y ffaith bod yr addysg a ddarperir ar gyfer y myfyriwr neu'r myfyrwyr rhan-amser yn rhan-amser yn hytrach nag amser-llawn.

At ddibenion y diffiniad uchod o "sefydliad addysgol annibynnol perthnasol" ("*relevant independent educational institution*"), mae sefydliad yn darparu addysg ran-amser ar gyfer person—

(a) os yw'n darparu addysg ar gyfer y person, a

(b) os nad yw'r addysg yn cyfateb i addysg amser-llawn.

Mae cyfeiriadau yn y maes hwn at sefydliad sy'n ymwneud â darparu addysg bellach yn gyfeiriadau at sefydliad addysgol, heblaw ysgol neu sefydliad o fewn y sector addysg uwch (o fewn ystyr Deddf Addysg Bellach ac Uwch) 1992 a gynhelir (p'un ai at y diben hwnnw yn unig ai peidio) at ddiben darparu addysg bellach.

Mae i ymadroddion a ddefnyddir yn y maes hwn ac yn Neddf Addysg 1996 yr un ystyr yn y maes hwn ag yn y Ddeddf honno.

Maes 6: yr amgylchedd

Maes 7: gwasanaethau tân ac achub a hybu diogelwch rhag tân

Maes 8: bwyd

Maes 9: iechyd a gwasanaethau iechyd

Mater 9.1

Darpariaeth ar gyfer, ac mewn cysylltiad â darparu iawn heb droi at achos sifil o dan amgylchiadau, o dan gyfraith Cymru a Lloegr, pan fo atebolrwydd cymwys mewn camwedd yn codi mewn cysylltiad â darparu gwasanaethau (yng Nghymru neu yn rhywle arall) fel rhan o'r gwasanaeth iechyd yng Nghymru.

Dehongli'r maes hwn

Yn y maes hwn—

mae "anaf personol" ("*personal injury*") yn cynnwys unrhyw glefyd ac unrhyw amhariad ar iechyd corfforol neu feddyliol person;

ystyr "atebolrwydd cymwys mewn camwedd" ("*qualifying liability in tort*") yw atebolrwydd mewn camwedd sy'n ddyledus o ran anaf personol neu golled neu

o ganlyniad i anaf personol neu golled sy'n codi o dordyletswydd gofal neu mewn cysylltiad â thordyletswydd gofal sy'n ddyledus i unrhyw berson mewn cysylltiad â diagnosiad o salwch, neu mewn cysylltiad â gofal neu driniaeth unrhyw glaf.

mae i "claf" (*“patient”*) yr un ystyr ag sydd iddo yn y Ddeddf honno;

ystyr "y gwasanaeth iechyd yng Nghymru" (*“health service in Wales”*) yw'r gwasanaeth iechyd a barheir o dan adran 1(1) o Ddeddf y Gwasanaeth Iechyd Gwladol (Cymru) 2006;

mae i "salwch" (*“illness”*) yr un ystyr ag sydd iddo yn y Ddeddf honno.

Maes 10: priffyrdd a chludiant

Mater 10.1

Darpariaeth ar gyfer y canlynol ac mewn cysylltiad â hwy—

(a) gwneud, gweithredu a gorfodi cynlluniau i godi taliadau mewn perthynas â defnyddio neu gadw cerbydau modur ar gefnffyrdd Cymru;

(b) defnyddio'r arenillion o daliadau a godir o dan gynlluniau o'r fath tuag at ddibenion sy'n gysylltiedig â thrafnidiaeth.

Nid yw hyn yn cynnwys darpariaeth ynghylch arwyddion traffig, heblaw darpariaeth ynghylch gosod a chynnal arwyddion traffig o fewn ystyr adran 177 o Ddeddf Trafnidiaeth 2000.

Dehongli'r maes hwn

Yn y maes hwn—

ystyr "cefnffordd Gymreig" (*“Welsh trunk road”*) yw ffordd y mae Gweinidogion Cymru yn awdurdod priffyrdd ar ei chyfer (o fewn ystyr adran 121A o Ddeddf Rheoleiddio Traffig Ffyrdd 1984);

mae i "cerbyd modur" yr ystyr a roddir i *“motor vehicle”* yn adran 185(1) o Ddeddf Traffig Ffyrdd 1988, ac eithrio bod adran 189 o'r Ddeddf honno (eithriad ar gyfer cerbydau penodol o dan reolaeth cerddwyr a beiciau a gynorthwyr â thrydan) yn ei gymhwyso fel y mae'n gymwys at ddibenion y Ddeddfau Traffig Ffyrdd;

mae i "ffordd" yr un ystyr â *“road”* yn Neddf Rheoleiddio Traffig Ffyrdd 1984.

Maes 11 tai

Maes 12: llywodraeth leol

Mater 12.1

Darpariaeth ar gyfer ac mewn cysylltiad ag—

(a) cyfansoddiad prif ardaloedd newydd a diddymiad neu addasiad prif ardaloedd sydd eisoes yn bodoli, a

(b) sefydliad cynghorau ar gyfer y prif ardaloedd newydd a diddymiad prif gynghorau sydd eisoes yn bodoli.

Ystyr "prif ardal" yw bwrdeistref sirol neu sir yng Nghymru, ac ystyr "prif gyngor" yw cyngor ar gyfer prif ardal.

Mater 12.2

Darpariaeth ar gyfer ac mewn cysylltiad ag—

(a) y weithdrefn ar gyfer gwneud is-ddeddfau a'u dwyn i rym, a

(b) gorfodi is-ddeddfau.

Ystyr "is-ddeddfau" ("byelaws") yw deddfau mewn dosbarth y caiff Gweinidogion Cymru eu cadarnhau (ond y mae'r ddarpariaeth y caniateir ei gwneud yn cynnwys darpariaeth i ddileu'r gofyniad am gadarnhad).

Mater 12.3

Unrhyw un neu ragor o'r canlynol—

(a) yr egwyddorion sydd i lywodraethu ymddygiad aelodau o awdurdodau perthnasol,

(b) codau ymddygiad ar gyfer y cyfryw aelodau,

(c) rhoi swyddogaethau i unrhyw berson sy'n ymwneud â hybu neu gynnal safonau uchel o ymddygiad yn y cyfryw aelodau (gan gynnwys sefydlu cyrff sydd i fod â'r swyddogaethau hyn),

(d) gwneud neu drin honiadau bod aelodau (neu cyn aelodau) o awdurdodau perthnasol wedi torri safonau ymddygiad, gan gynnwys yn benodol—

(i) ymchwilio i'r cyfryw honiadau a dyfarnu arnynt ac adroddiadau ar ganlyniad yr ymchwiliadau,

(ii) y camau y caniateir eu cymryd pan geir bod toriadau wedi digwydd,

(e) codau ymddygiad ar gyfer cyflogeion awdurdodau perthnasol.

At ddibenion y mater hwn—

mae i "awdurdod perthnasol ("relevant authority") yr un ystyr ag sydd iddo yn Rhan 3 o Ddeddf Llywodraeth Leol 2000, ond ac eithrio ym mharagraff (d) nid yw'n cynnwys awdurdod heddlu,

mae "aelod" ("member") yn cynnwys aelod cyfetholedig o fewn ystyr y Rhan honno.

Mater 12.4

Darpariaeth ar gyfer ac mewn cysylltiad â strategaethau cynghorau sir a chynghorau bwrdeistrefi sirol i hybu neu wella llesiant economaidd, cymdeithasol neu amgylcheddol eu hardaloedd neu gyfrannu at sicrhau datblygu cynaliadwy yn y Deyrnas Unedig, gan gynnwys darpariaeth sy'n gosod gofynion mewn cysylltiad â'r cyfryw strategaethau ar bersonau eraill ac iddynt swyddogaethau o natur gyhoeddus.

Mater 12.5

Darpariaeth ar gyfer ac mewn cysylltiad ag—

(a) gwneud trefniadau gan awdurdodau Cymreig perthnasol i sicrhau gwelliant yn y ffordd y mae eu swyddogaethau yn cael eu harfer,

(b) gwneud trefniadau gan awdurdodau Cymreig perthnasol ar gyfer cynnwys, wrth iddynt arfer eu swyddogaethau, bobl sy'n debygol o gael eu heffeithio gan yr arferiad o swyddogaethau neu sy'n debygol o fod â buddiant ynddynt, a

(c) asesu ac arolygu perfformiad awdurdodau Cymreig perthnasol wrth iddynt arfer eu swyddogaethau.

Mae'r canlynol yn "awdurdodau Cymreig perthnasol"—

(a) cyngor sir, cyngor bwrdeistref sirol neu gyngor cymuned yng Nghymru,

(b) awdurdod Parc Cenedlaethol ar gyfer Parc Cenedlaethol yng Nghymru,

(c) awdurdod tân ac achub a gyfansoddwyd gan gynllun o dan adran 2 o Ddeddf Gwasanaethau Tân ac Achub 2004 neu gynllun y mae adran 4 o'r Ddeddf honno yn gymwys,

(d) corff codi ardoll o fewn ystyr adran 74(1) o Ddeddf Cyllid Llywodraeth Leol 1988 mewn cysylltiad â hi yr oedd y cyngor sir neu'r awdurdod codi taliadau y cyfeirir ato yn adran 74(1)(b) o'r Ddeddf honno yn gyngor neu'n awdurdod ar gyfer ardal yng Nghymru,

(e) corff y mae adran 75 o'r Ddeddf honno yn gymwys (ardollau arbennig) ac a fu o ran y flwyddyn ariannol a ddechreuodd yn 1989 â'r pŵer i godi ardreth drwy gyfeirio at eiddo yng Nghymru

Maes 13: Cynulliad Cenedlaethol Cymru

Mater 13.1

Creu a rhoi swyddogaethau i swyddfa neu gorff ar gyfer ac mewn cysylltiad ag ymchwilio i gwynion am ymddygiad aelodau Cynulliad ac adrodd ar ganlyniad yr ymchwiliadau hynny i'r Cynulliad.

Mater 13.2

Rhoi swyddogaethau i Gomisiwn y Cynulliad ar gyfer ac mewn cysylltiad â hwyluso arfer gan y Cynulliad ei swyddogaethau (gan gynnwys darparu i'r Cynulliad yr eiddo, y staff a'r gwasanaethau sy'n ofynnol at ddibenion y Cynulliad).

Mater 13.3

Darparu ar gyfer ac mewn cysylltiad â thalu cyflogau, lwfansau, pensiynau ac arian rhodd i neu o ran aelodau Cynulliad, y Prif Weinidog, unrhyw un o Weinidogion Cymru a benodwyd o dan adran 48, y Cwnsler Cyffredinol ac unrhyw un o Ddirprwy Weinidogion Cymru.

Mater 13.4

Darparu ar gyfer ac mewn cysylltiad â chreu a chynnal cofrestr o fuddiannau aelodau Cynulliad a'r Cwnsler Cyffredinol.

Mater 13.5

Darparu am ystyr geiriau ac ymadroddion Cymraeg mewn -

(a) Mesurau'r Cynulliad,

(b) is-ddeddfwriaeth a wneir o dan Fesurau'r Cynulliad, ac

(c) is-ddeddfwriaeth nas gwneir felly ond a wneir gan Weinidogion Cymru, y Prif Weinidog neu'r Cwnsler Cyffredinol.

Mater 13.6

Darpariaeth ar gyfer ac mewn cysylltiad ag ymdrin â Mesurau Cynulliad preifat arfaethedig, yn enwedig-

(a) gweithdrefnau ar gyfer gwrando ar hyrwyddwr a gwrthwynebwy'r Mesurau Cynulliad preifat arfaethedig,

(b) y personau a gaiff gynrychioli'r hyrwyddwyr a'r cynrychiolwyr hynny, a'r cymwysterau y mae'n rhaid i'r personau hynny feddu arnyn nhw,

(c) pennu ffioedd ar gyfer ac mewn cysylltiad â hyrwyddo Mesurau Cynulliad preifat arfaethedig, ac

(d) asesu'r costau yr eir iddynt mewn cysylltiad â Mesurau Cynulliad preifat arfaethedig.

Maes 14: gweinyddiaeth gyhoeddus

Maes 15: lles cymdeithasol

Mater 15.1

Ffioedd a godir gan awdurdodau lleol am wasanaethau gofal cymdeithasol a ddarperir neu a sicheir ganddynt a thaliadau ar gyfer unigolion ag anghenion sy'n ymwneud â'u lles fel bod modd iddynt hwy, neu i'r personau sy'n gofalu amdanynt, sicrhau gwasanaethau gofal cymdeithasol i ddiwallu'r anghenion hynny.

Nid yw'r mater hwn yn cynnwys ffioedd a thaliadau ar gyfer gofal preswyl.

Mater 15.2

Swyddogaethau awdurdodau cyhoeddus sy'n gysylltiedig â'r canlynol—

(a) diogelu plant rhag niwed ac esgeulustod;

(b) diogelu a hyrwyddo llesiant plant hawdd eu niweidio;

(c) lleihau anghyfartaleddau llesiant rhwng plant neu bersonau ifanc.

Mae'r mater hwn yn gymwys i swyddogaethau awdurdodau cyhoeddus y mae eu prif swyddogaethau'n ymwneud ag unrhyw un neu fwy o'r meysydd yn y Rhan hon.

Mater 15.3

Gwasanaethau mabwysiadu a gwasanaethau cymorth gwarcheidiaeth arbennig.

Mater 15.4

Maethu.

Mater 15.5

Gwasanaethau gofal cymdeithasol ar gyfer unrhyw rai o'r canlynol—

(a) plant;

(b) personau sy'n gofalu am blant, neu sydd ar fin gofalu amdanynt;

(c) personau ifanc;

(d) personau y gofalwyd amdanynt o'r blaen ac—

(i) sydd wedi cyrraedd 25 oed, a

(ii) sydd, yn union cyn cyrraedd yr oedran hwnnw, wedi bod yn dilyn addysg neu hyfforddiant, neu'n bwriadu gwneud hynny.

Mater 15.6

Cydweithredu a threfniadau i ddiogelu a hyrwyddo llesiant plant neu bersonau ifanc.

Mae'r mater hwn yn gymwys i gydweithredu gan, a threfniadau sy'n cael eu gwneud gan y canlynol—

(a) awdurdodau cyhoeddus y mae eu prif swyddogaethau'n ymwneud ag unrhyw un neu fwy o'r meysydd yn y Rhan hon;

(b) awdurdodau heddlu a phrif swyddogion yr heddlu ar gyfer ardaloedd yr heddlu yng Nghymru;

(c) Awdurdod Heddlu Trafnidiaeth Prydain;

(d) byrddau prawf lleol ar gyfer ardaloedd yng Nghymru;

(e) yr Ysgrifennydd Gwladol, mewn perthynas â swyddogaethau'r Ysgrifennydd Gwladol o dan adrannau 2 a 3 o Ddeddf Rheoli Tramgwyddwyr 2007, neu unrhyw ddarparwydd gwasanaethau prawf o dan drefniadau a wnaed o dan adran 3(2) o'r Ddeddf honno;

(f) timau troseddau ieuencid ar gyfer ardaloedd yng Nghymru;

(g) llywodraethwyr carchardai, sefydliadau tramgwyddwyr ifanc neu ganolfannau hyfforddi diogel yng Nghymru (neu, yn achos carchardai, sefydliadau tramgwyddwyr ifanc neu ganolfannau hyfforddi diogel sydd wedi'u contractio allan neu rannau o sefydliadau o'r fath, a'r rhannau hynny wedi'u contractio allan, eu cyfarwyddwyr);

(h) personau ac eithrio awdurdodau cyhoeddus sy'n ymgymryd â gweithgareddau sy'n gysylltiedig â llesiant plant neu bersonau ifanc.

Mater 15.7

Cynllunio gan awdurdodau lleol ar gyfer cyflawni'u swyddogaethau sy'n gysylltiedig â llesiant plant neu bersonau ifanc.

Mater 15.8

Parhau, diddymu neu greu swydd neu gorff y mae a wnelo â diogelu a hyrwyddo llesiant plant neu bersonau ifanc; swyddogaethau'r cyfryw swydd neu gorff, gan gynnwys yn benodol—

(a) adolygu'r modd y mae unrhyw berson yn arfer swyddogaethau sy'n gysylltiedig â'u llesiant yn effeithio ar blant neu bersonau ifanc;

(b) adolygu a monitro—

(i) gwasanaethau eiriol;

(ii) trefniadau ar gyfer ymdrin â chwynion a sylwadau a wnaed gan blant neu bersonau ifanc, neu ar eu rhan, mewn cysylltiad â phersonau y mae ganddynt swyddogaethau sy'n gysylltiedig â'u llesiant neu bersonau sy'n darparu gwasanaethau gofal cymdeithasol iddynt;

(c) archwilio achosion plant neu bersonau ifanc penodol;

(d) ystyried unrhyw fater sy'n effeithio ar lesiant plant neu bersonau ifanc, a chyflwyno sylwadau amdano.

Dehongli'r maes hwn

Yn y maes hwn—

ystyr “awdurdodau cyhoeddus” (“*public authorities*”) yw pob awdurdod cyhoeddus o fewn ystyr adran 6 o Ddeddf Hawliau Dynol 1998, ar wahân i lysoedd neu driwiwnlysoedd

ystyr “awdurdodau lleol” (“*local authorities*”) yw cynghorau sir neu gynghorau bwrdeistref sirol yng Nghymru;

ystyr “datblygiad” (“*development*”) yw datblygiad corfforol, deallusol, emosiynol, cymdeithasol neu ymddygiadol;

ystyr “gwasanaethau gofal cymdeithasol” (“*social care services*”) yw unrhyw un o'r canlynol a ddarperir mewn cysylltiad â llesiant unrhyw berson: gwasanaethau gofal preswyl neu ddibreswyl; gwasanaethau cynghori, cwnsela neu eiriol; cymorth ariannol neu unrhyw gymorth arall;

ystyr “iechyd” (“*health*”) yw iechyd corfforol neu iechyd meddwl;

ystyr “llesiant” (“*well-being*”), mewn perthynas ag unigolion, yw llesiant i'r graddau y mae'n ymwneud ag unrhyw un o'r canlynol—

- (a) iechyd a llesiant emosiynol;
- (b) amddiffyniad rhag niwed ac esgeulustod;
- (c) addysg, hyfforddiant a hamdden;
- (d) y cyfraniad y maent yn ei wneud i'r gymdeithas;
- (e) llesiant cymdeithasol ac economaidd;
- (f) sicrhau eu hawliau;

ystyr “personau y gofalwyd amdanynt o'r blaen” (“*persons formerly looked after*”) yw personau sydd, ar unrhyw adeg cyn iddynt gyrraedd 18 oed—

- (a) wedi bod yng ngofal awdurdod cyhoeddus, neu
- (b) wedi cael llety gan awdurdod cyhoeddus er mwyn sicrhau eu llesiant;

ystyr “plant” (“*children*”) yw personau nad ydynt wedi cyrraedd 18 oed;

ystyr “plant hawdd eu niweidio” (“*vulnerable children*”) yw plant—

- (a) sy'n annhebyg o gyrraedd neu gadw, na chael cyfle i gyrraedd neu gadw, safon resymol o ran iechyd neu ddatblygiad oni ddarperir gwasanaethau gofal cymdeithasol ar eu cyfer,
- (b) y mae'n debyg yr amherir yn sylweddol, neu yr amherir ymhellach, ar eu hiechyd neu eu datblygiad oni ddarperir gwasanaethau gofal cymdeithasol iddynt,
- (c) y mae ganddynt nam corfforol neu feddyliol,
- (d) sydd yng ngofal awdurdod cyhoeddus, neu

(e) y mae llety'n cael ei ddarparu iddynt gan awdurdod cyhoeddus er mwyn sicrhau eu llesiant;

ystyr “personau ifanc” (“*young persons*”) yw personau sydd wedi cyrraedd 18 oed ond nid 25 oed.

Maes 16: chwaraeon a hamdden

Mater 16.1

Darparu cyfleusterau a gweithgareddau hamdden i blant neu bersonau ifanc.

Yn y mater hwn mae i “plant” (“*children*”) a “personau ifanc” (“*young persons*”) yr un ystyr ag sydd iddynt ym maes 15.

Maes 17: twristiaeth

Maes 18: cynllunio gwlad a thref

Mater 18.1

Darpariaeth ar gyfer y canlynol ac mewn cysylltiad â hwy—

(a) cynlluniau Gweinidogion Cymru mewn perthynas â datblygu a defnyddio tir yng Nghymru, a

(b) dileu gofynion bod rhaid cael cynlluniau o'r fath.

Nid yw hyn yn cynnwys darpariaeth ynghylch y statws sydd i'w roi i unrhyw gynlluniau o'r fath mewn cysylltiad â'r penderfyniad ar gais am orchymyn yn caniatáu cydsyniad cynllunio o dan Ddeddf Cynllunio 2008.

Mater 18.2

Darpariaeth ar gyfer adolygiadau gan yr awdurdodau cynllunio lleol ar faterion y gellir disgwyl iddynt effeithio-

(a) ar ddatblygu ardaloedd yr awdurdodau, neu

(b) ar gynllunio datblygu ardaloedd yr awdurdodau,

ac mewn cysylltiad â hynny.

Mater 18.3

Darpariaeth ar gyfer y canlynol ac mewn cysylltiad â hwy—

(a) cynlluniau'r awdurdodau cynllunio mewn perthynas â datblygu a defnyddio tir yn eu hardaloedd, a

(b) dileu gofynion bod rhaid cael cynlluniau o'r fath

Nid yw hyn yn cynnwys darpariaeth ynghylch y statws sydd i'w roi i unrhyw gynlluniau o'r fath mewn cysylltiad â'r penderfyniad ar gais am orchymyn yn caniatáu cydsyniad cynllunio o dan Ddeddf Cynllunio 2008.

Dehongli'r maes hwn

Yn y maes hwn—

ystyr “awdurdod cynllunio lleol” (“*local planning authority*”) mewn perthynas ag ardal yw—

(a) awdurdod Parc Cenedlaethol, mewn perthynas â Pharc Cenedlaethol yng Nghymru;

(b) cyngor sir yng Nghymru neu gyngor bwrdeistref sirol, mewn unrhyw achos arall;

mae i “Cymru” yr ystyr a roddir i “Wales” gan Atodlen 1 i Ddeddf Dehongli 1978.

Maes 19: dŵr ac amddiffyn rhag llifogydd

Maes 20: Y Gymraeg

Eithriadau i Faterion

Nid yw'r eithriadau yng ngholofn cyntaf pob tabl isod wedi'u cynnwys yn y materion a nodir yn y cofnod cyfatebol yr yr ail golofn.

Tabl – Priffyrdd a thrafnidiaeth

Colofn 1 Eithriadau	Colofn 2 Materion y mae'r eithriadau'n ymwneud â hwy
1 Rheoleiddio'r defnydd o gerbydau modur ar ffyrdd, eu gwneuthuriad a'u cyfarpar a'r	Materion 5.10, 5.17, 5.18

amodau y caniateir eu defnyddio;	
2 Tramgwyddau traffig ffyrdd.	Materion 5.10, 5.17, 5.18
3 Trwyddedu gyrwyr.	Materion 5.10, 5.17, 5.18
4 Hyfforddiant gyrru.	Materion 5.10, 5.17, 5.18
5 Yswirio cerbydau modur.	Materion 5.10, 5.17, 5.18
6 Oriau gyrwyr.	Materion 5.10, 5.17, 5.18
7 Rheoleiddio traffig ar ffyrdd arbennig, croesfannau cerddwyr, arwyddion traffig a therfynau cyflymder.	Materion 5.10, 5.17, 5.18
8 Trwyddedu gweithredwyr cerbydau gwasanaeth cyhoeddus.	Materion 5.10, 5.17, 5.18
9 Darparu a rheoleiddio gwasanaethau rheilffyrdd, ar wahân i gymorth ariannol— (a) nad yw'n ymwneud â chludo nwyddau, (b) nas gwneir mewn cysylltiad â gorchymyn gweinyddu rheilffordd, ac (c) nas gwneir mewn cysylltiad â Rheoliad y Cyngor (EEC) 1191/69 fel y'i diwygiwyd gan Reoliad y Cyngor (EEC) Rhif 1893/91 ar rwymedigaethau gwasanaeth cyhoeddus o ran trafndiaeth.	Materion 5.10, 5.17, 5.18
10 Diogelwch trafndiaeth.	Materion 5.10, 5.17, 5.18
11 Llongau, ar wahân i gymorth ariannol ar gyfer gwasanaethau llongau i Gymru, o Gymru neu yng Nghymru.	Materion 5.10, 5.17, 5.18
12 Hawliau a rhyddidau mordwyo, ar wahân i reoleiddio gwaith a allai rwystro neu beryglu mordwyaeth.	Materion 5.10, 5.17, 5.18
13 Safonau technegol a safonau diogelwch llestrau (er enghraifft cychod, llongau, badau ac yn y blaen)	Materion 5.10, 5.17, 5.18
14 Harbyrau, dociau, glanfeydd a llithrffyrdd i gychod ar wahân i'r rheini a ddefnyddir neu y mae'n ofynnol eu cael yn gyfan gwbl neu yn bennaf ar gyfer cysylltiadau rhwng manau yng Nghymru.	Materion 5.10, 5.17, 5.18
15 Cofrestru gwasanaethau bysiau lleol, a chymhwyso a gorfodi amodau rheoleiddio traffig mewn perthynas â'r gwasanaethau	Materion 5.10, 5.17, 5.18

hynny.	

Tabl – Lles cymdeithasol

Colofn 1 Eithriadau	Colofn 2 Materion y mae'r eithriadau'n ymwneud â hwy
1. Cymorth i blant.	Materion 15.1, 15.2, 15.3, 15.4, 15.5, 15.6, 15.8
2. Cronfeydd ymddiriedolaeth plant, ar wahân i danysgrifiadau i gronfeydd o'r fath gan— (a) cyngor sir neu gyngor bwrdeistref sirol yng Nghymru, neu (b) Gweinidogion Cymru.	Materion 15.2, 15.4, 15.5
3. Credydau treth.	Materion 15.1, 15.2, 15.4, 15.5
4. Budd-dal plant a lwfans gwarcheidwad.	Mater 15.1, 15.2, 15.4, 15.5
5. Nawdd cymdeithasol.	Materion 15.1, 15.2, 15.3, 15.4, 15.5, 15.6, 15.7, 15.8
6. Cronfeydd byw'n annibynnol.	Materion 15.1, 15.2, 15.5, 15.6, 15.7, 15.8
7. Motability.	Materion 15.1, 15.2, 15.5, 15.6, 15.7, 15.8
8. Taliadau Niwed Drwy Frechiad	Materion 15.2, 15.5, 15.6, 15.7, 15.8
9. Mabwysiadu rhyngwladol, ar wahân i asiantaethau mabwysiadu a'u swyddogaethau, a swyddogaethau'r "Awdurdod Canolog" o dan Gonfensiwn yr Hâg ar Amddiffyn Plant a Chydweithredu mewn cysylltiad â Mabwysiadu Rhyngwladol.	Materion 15.2, 15.3
10. Y Comisiynydd Plant a sefydlwyd o dan Ddeddf Plant 2004.	Materion 15.2, 15.3, 15.4, 15.5, 15.8
11. Cyfraith teulu a rheithdrefnau teuluol ar	Materion 15.2,

wahân i'r canlynol— (a) cyngor i lysoedd ynghylch lles; cynrychiolaeth a darparu gwybodaeth, cyngor a chymorth arall i blant sy'n preswyllo fel arfer yng Nghymru ac i'w teuluoedd, a (b) swyddogion rheithdrefnau teuluol Cymru.	15.3, 15.4, 15.5
12. Bwydydd lles	Materion 15.2, 15.5, 15.6, 15.8

Atodiad B

Yn y maes hwn ystyr "landlord cymdeithasol" ("*social landlord*") yw unrhyw un o'r canlynol—

- (a) cyngor sir neu gyngor bwrdeistref sirol yng Nghymru;
- (b) corfforaeth ddatblygu a sefydlwyd gan orchymyn a wnaed, neu orchymyn sy'n effeithiol fel petai wedi ei wneud, o dan Ddeddf Trefi Newydd 1981;
- (c) ymddiriedolaeth gweithredu tai a sefydlwyd o dan adran 62 o Ddeddf Tai 1988;
- (d) cymdeithas tai o fewn ystyr adran 5 o Ddeddf Tai 1985;
- (e) ymddiriedolaeth tai o fewn ystyr adran 6 o Ddeddf Tai 1985;
- (f) cydweithrediaeth tai o fewn ystyr adran 27B o Ddeddf Tai 1985;
- (g) corfforaeth datblygu trefol a sefydlwyd o dan adran 135 o Ddeddf Llywodraeth Leol, Cynllunio a Thir 1980;
- (h) Gweinidogion Cymru;
- (i) landlord cymdeithasol a gofrestrwyd o dan Bennod 1 o Ran 1 o Ddeddf Tai 1996;
- (j) darparydd tai cymdeithasol a gofrestrwyd o dan Bennod 3 o Ran 2 o Ddeddf Tai ac Adfywio 2008;
- (k) rheolwr a benodwyd o dan Bennod 4 o Ran 1 o Ddeddf Tai 1996;
- (l) person y talwyd grant iddo o dan adran 27A o Ddeddf Tai 1996.”.